

psána v roce 1990. Dnes, v r. 1993, prvním roce existence České republiky, znějí velmi aktuálně slova z jejího úvodu: "Ani Pražská škola tedy, ani její kolébka, předválečná Československá demokracie, pýcha to střední Evropy, by nemohly existovat bez přičinění dlouhé řady předčeskoslovenských pokolení Království českého. Přitom pojem kontinuity, biblického rozmnožování hřiven není jenom retrospektiva, ale především perspektiva." K uvedenému citátu není co dodat. Snad jen to, že Marvanova knížka mi v určitém směru připomíná - i když je o něčem jiném - Lichačevovy "Zametki o ruskom", které jsou rozsahem rovněž nevelké, ale hloubkou pohledu, hledáním kořenů a souvislostí i jakýmsi moderním vlastenectvím velmi působivé.

POZNÁMKY:

¹ Profesor Monash University v Melbourne, nyní profesor

katedry slavistiky FF UK, srov. jeho monografie Prehistoric Slavic Contraction, The Pennsylvania State University Press, 1979; Modern Lithuanian Declension (vydání jazykovědného nakladatelství Michiganské university v USA).

² Jinou otázkou je, že v současné době zasahují i jiné vlivy, srov. charakteristiku J. V. Neustupného (mimoходом kolegy J. Marvana z Monash University v Austrálii): "V postmoderních systémech se uvolňuje standardizace a kodifikace jazyka vůbec, a to by mohlo vést i k určitým změnám v pravopise - neodvisle od jeho kodifikace." J. V. Neustupný, Postmodernost v jazyce a jazykovědě, Jazykovědné aktuality XXIX, 1992, 3 a 4, s. 149 (sami jsme již měli možnost zaznamenat např. na přebalech gramofonových desek způsob psaní "wjacy", "Jeňyk" atd.).

³ D. Lichačev, Zametki o ruskom, Moskva 1981.

Zdeňka Trösterová

Fałowski, A. - Sendero, B.: Biesiada słowiańska. "Universitas", Kraków 1992. S. 144 + VIII.

Autory předkládané publikace jsou pracovníci Institutu východoslovenské filologie Jagellonské univerzity v Krakově. Z obsahu ("Spis trzeci", s. 3-4), který je umístěn na samém začátku knihy, se dovídáme, že práce je rozdělena do tří částí. Jim předchází úvod ("Wstęp", s. 5-7). Autoři v něm vysvětlují etymologii slova "biesiada" a upřesňují, že v názvu ho bylo použito ve významu, jaký

měl ve staré polštině a v praslovanštině, tj. beseda, rozmluva, pohovor (v souč. pol. označuje "hostina, hodiny"). Je zde dále podán stručný, tezoovitý obsah jednotlivých částí a připomíná se, že kniha není určena pro studenty filologického zaměření, nýbrž má sloužit spíše jako populární příručka pro širší veřejnost, zejména pro mládež. V každém případě je jejím úkolem přiblížit čtená-

ři historii a jazykové společnosti Slovanů, a proto se domníváme, že může sloužit i jako doplňková studijní literatura pro posluchače slovenské filologie. Hned za úvodem je umístěn seznam užívaných zkratk ("Objasnenia zkrátov", s. 8).

V první části ("Jeden jazyk *słowiański*", s. 9-53) se autoři zamýšlejí nad rodinou slovanských jazyků. Zmiňují se o myšlenkových proudech v minulém století - o slovjanofilství a panslavismu, o úmyslech vytvořit jeden společný slovanský jazyk. Zevrubně jsou probírány nejrozličnější názory na původ etnonyma Slované. K nejrozšířenějším patří výklad, že původ spočívá v názvu řeky Slavy nebo Slovy, popř. jezera Slavyje nebo Slovyje. Hypotézu může do jisté míry potvrdit i ta skutečnost, že předkové zabydlovali původně vodnaté a bažinaté kraje. Nastíněna je též problematika původní pravlasti Slovanů a jejich pozdějšího stěhování na západ a na jih. Příbuznost jednotlivých slovanských jazyků je demonstrována na celé řadě příkladů. V souvislosti s tím je pojednáno o prajazyce Slovanů a o jeho pozdějším nářečním štěpení. Nato navazují stručné výklady poskytující pohled na genealogii jazyků a jazykových skupin. Autoři se v této souvislosti dotýkají otázky teorie baltoslovanské jednoty. Ze studia odborné literatury víme, že větší na současných jazykovědců sice nehájí tezi o baltoslovanské jednotě, nicméně věří, že mezi oběma skupinami existují užší genetické svazky. Na konkrétních příkladech z praslovanštiny na straně jedné a z litevštiny, lotyštiny

a staré pruštiny na straně druhé je poukázáno na poměrně velkou blízkost obou jazykových skupin. Navíc bylo zjištěno, že 1/3 baltské a slovanské slovní zásoby se nevyskytuje v ostatních indoevropských jazycích. Čtenářům je vysvětlena historicko-srovnávací metoda, na jejímž základě bylo možno provést rekonstrukci prajazyka. Vzpomenuty jsou také kroniky neslovanské a pozdější kroniky, mající původ na slovanské půdě, které se zmiňují o životě a kulturně politické činnosti Slovanů. Problematiku však nutno studovat, jak je správně poukázáno v knize, v širších souvislostech, tj. s dalšími disciplínami - historií, archeologií, antropologií. První část knihy uzavírá přehled kontrastivních rysů jednotlivých jazykových větví, vzniklých v důsledku nářečního rozštěpení prajazyka - západní, východní, jižní.

Za nejstarší spisovný jazyk Slovanů je považována staroslovenština, která bývá označována jako kulturní dialekt praslovanštiny. Ve druhé části recenzované knihy ("*Święty jazyk Słowian*", s. 54-87) je podána její genealogická charakteristika a je vysvětlena důležitost jejího studia pro slavisty. Stručně je zde nastíněn význam velkomoravské mise v IX. stol., vzpomenuť je činnost soluňských bratří Konstantina a Metoděje. Probírá se tu také otázka nejstaršího slovanského písma - hlaholice a cyrilice. Vypočítány jsou všechny důvody, na jejichž základě lze přiznat prioritu hlaholici, zatímco vznik cyrilice lze předpokládat až v době pozdější. Prezentován je přehled

hlaholských a cyrilských památek, je objasněn způsob jejich psaní a jsou uvedeny všechny okolnosti, k nimž se přihlíželo při jejich pojmenování. Závěrem druhé části jsou vystiženy ve stručném přehledu fonetické a gramatické rysy staroslovenštiny. Jako ukážka je otištěn hlaholský a cyrilský text počátku evangelia sv. Jana podle Zografského kodexu, který je též přepsán do latinky a nakonec také přeložen do současné polštiny. Jako další ukážka (pouze v přepisu do latinky) je stsl. znění modlitby Otče náš.

Ve třetí části ("Dwanaście żywych języków słowiańskich", s. 88-127) jsou popsány všechny živé slovanské jazyky. Komentáře jsou rozčleněny podle jednotlivých jazykových větví, které se postupně vytvořily jako důsledek divergentních procesů v oblasti hláskosloví a tvarosloví: nejprve se probírá větev česko-slovenská, dále lužická, následuje větev ruská (přesněji východoslovanská), dále bulharská a nakonec je to skupina zbývajících jazyků jihoslovanských. Každé jazykové větví je věnován samostatný oddíl. Polština jako mateřský jazyk je vynechána.

Na začátku každého oddílu jsou podány krátké informace z historie a geografie země, v níž se daným jazykem mluví. Pak je vylíčena charakteristika jejich fonetického, grafického a gramatického systému, a to jednak v kontrastu s jednotlivými jazyky dané větve, jednak s mateřskou polštinou. Zpravidla na závěr každého oddílu je proveden

malý historický exkurs do vývoje písemnictví. Zajímavé je, jak autoři prezentují blízkost polštiny a češtiny. Polákům, kteří se chtějí naučit česky, doporučují číst *Osudy dobrého vojáka Švejka* od J. Haška paralelně v českém originálu a v polském překladu. K fonetické charakteristice slovenštiny nutno dodat, že slovenština má vedle středního *l* též měkké *l* a dále může mít i dlouhé likvidy (srov. *vřšok, víča*).

V oddílu nazvaném "*Przeczytaj a porównaj*" (s. 127-131) je pro názornost uveden úryvek z díla ruského spisovatele N. Ostrovského, *Jak se kalila ocal* v překladu do všech slovanských jazyků.

V dalším oddílu ("*Słowa-pułapki*", s. 131-132) je zmínka o tzv. zrádných slovech ve slovanských jazycích - znějí stejně, ale ne vždy mají tentýž význam (srov. pol. *zachód* "západ" - č. *záchod*, pol. *nożki* "nožky, nožičky" - č. *nůžky*, č. *čerstvý* - rus. *čerstvyyj* "tvrký"...). Dále je otištěno pro ilustraci několik vět a výrazů ze všech současných slovanských jazyků, označovaných zpravidla jako základní konverzační obraty ("*Super-mini rozmówki słowiańskie*", s. 132-140).

Na konci je uveden seznam použité literatury ("*Wybór wykorzystanej literatury naukowej a popularnonaukowej*", s. 141-143). Následuje seznam ilustrací ("*Spis ilustracji*", s. 144). Knihu uzavírá osm fotografických obrázků, které jsou doplňkem k výkladům na předchozích stranách knihy.

Aleš Brandner